

Δέν ἦτο φιλάργυρος, καὶ ὅμως ἐφ' ὅσον ἠῤῥα-
νέν ἡ οἰκογένεια τῆς Κλάρας καθίστατο τοιοῦ-
τος. «— Αὐτὰ τὰ διαβολόπαιδα, ἔλεγε, θὰ με-
γαλῶσουν, εἶνε δὲ δίκαιον μετὰ τὸν θάνατόν
μου νὰ ἔχουν ἀρκετὴν περιουσίαν διὰ νὰ μὴ κά-
μουν καὶ αὐτὰ τὴν ἀνοησίαν τῆς μητρός των.»
Ἐχαιρε δὲ πρὸς τὴν ἰδέαν ὅτι τὰ παιδιά θὰ ἐ-
βλεπον ἐκ τῆς διαθήκης του πόσον τὰ ἠγάπα.

Παρήλθον οὕτω, καθὰ εἴπομεν, δέκα ἔτη. Εὐρι-
σκόμεθα εἰς τὸ 1849. Ἡ χολέρα πανταχοῦ ἔκα-
μνε θραῦσιν, καὶ ἰδίως εἰς τὴν πόλιν ἐν ἡ ἔζη ὁ
πρόεδρος. Ὅδοι ὁλόκληραι ἡρημώθησαν καθ' ὁ-
λοκληρίαν, δὲν ἐτόλμων νὰ φέρωσι τοὺς νεκροὺς
εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οἱ δὲ κάτοικοι ἔφευγον ἐντρο-
μοί. Ὅταν ἡ νόσος εὐρίσκετο εἰς τὸ κατακόρυ-
φον αὐτῆς σημεῖον ὁ πρόεδρος ἡδιαθετέει ἀπὸ τι-
νων ἡμερῶν. Τὴν ἀδιαθεσίαν ταύτην πληροφο-
ρηθεῖσαι ἡ Κλάρα ἔσπευσε μετὰ τοῦ Λὸς εἰς τὴν
οἰκίαν του, καὶ εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν διὰ τῆς βίας,
παρὰ τὰς διαθεβαιώσεις τῆς Τερέζας ὅτι ὁ κύ-
ριος δὲν εἶχε τίποτε ἄλλ' ἢ γέρον ἐπίμονος, γι-
νώσκων, ὡς ἔλεγε, τί ἦσαν ἱκανὰ νὰ πράξωσι
τὰ τέκνα του, ἔλαβε τὰ κατάλληλα μέτρα, καὶ
οὕτως ἡδυνήθη ν' ἀποκρούσῃ πᾶσαν ἀπροσδόκη-
τον ἐπίθεσιν. Εἶχε κλείσει τὴν θύραν τοῦ δωμα-
τίου του διὰ διπλῆς περιστροφῆς τῆς κλειδός, οἱ
δὲ σύζυγοι, μετὰ ἀνωφελεῖς διαπραγματεύσεις
ἡναγκάσθησαν ν' ἀποχωρήσωσι τῆς οἰκίας κλαί-
οντες.

Μετὰ δύο ἡμέρας ἀναρρώσας ἐξῆλθεν, ἐπειδὴ
δὲ πολλὰ κρούσματα χολέρας ἐγένοντο εἰς τὴν
ὁδόν, εἰς ἣν κατῴκει ἡ θυγάτηρ του, μετέβη
πρὸς ἡσυχίαν τοῦ εἰς τὰ περίξ. Εἰς τὴν γωνίαν
τῆς ὁδοῦ δύο ἐργάται συνδιελέγοντο.

— Ν' ἀποθάνουν μέσα σὲ μιὰ νύκτα! ἔλεγεν
ὁ εἰς.

— Καὶ οἱ ἑπτὰ! ἀπήντησεν ὁ ἄλλος.

— Ποῖοι ἑπτὰ; ἀνέκραξεν ὁ Βρέγελ ὥσπερ προσ-
βληθεὶς ὑπὸ κεραυνοῦ, ποῖοι;

— Ὁ πατέρας, ἡ μητέρα καὶ πέντε παιδιά!
προσέθηκεν ὁ πρῶτος ἐργάτης δεικνύων μακρόθεν
μίαν οἰκίαν.

Ὁ πατέρας, ἡ μητέρα καὶ πέντε παιδιά!...
αὐταὶ αἱ λέξεις ἐπαγῶσαν τὸν γέροντα μέχρι τοῦ
μυελοῦ τῶν ὀστέων. Χωρὶς οὐδὲν νὰ εἶπῃ, χωρὶς
νὰ σκεφθῇ, χωρὶς νὰ εἰδεύρῃ τί πράττει, ὤρμησεν
εἰς τὴν ὁδόν. Ἡ θύρα τοῦ οἴκου τῆς θυγατρὸς
του ἦτο ἀνοιχτή· ὤρμησεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀνέβη
τὴν κλίμακα ὡς εἰκοσαετῆς, ἦνοιξεν ἀποτόμως
τὴν πρῶτην θύραν ἣν εὗρεν ἐνώπιόν του, καὶ ἔστη
πρὸ τῆς εἰσόδου, ὥσπερ καθηλώθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.
Ἰδοὺ τί εἶδεν.

Ἄπασα ἡ οἰκογένεια εὐρίσκετο ἐντὸς δωμα-
τίου ἀπλοῦ ἀλλὰ φιλοκάλως ηὔτρεπισμένου. Ἐν
τῷ μέσῳ τοῦ δωματίου ἦτο ἐξηπλωμένος μέγας
κατάλευκος κύων, μετὰ τοῦ ὁποίου ἔπαιζον τέσ-

σαρες μικροὶ Λὸς. Αἱ ῥοδόχροι παρειαὶ τῶν μι-
κρῶν, αἱ μικραὶ παχεῖαι αὐτῶν χεῖρες, τὰ κομ-
ψὰ αὐτῶν ἐνδύματα, τὸ παχὺ τοῦ κυνὸς τρίχωμα,
ταῦτα πάντα ἀπετέλουν ὠραιότατον θέαμα. Πλη-
σίον τοῦ παραθύρου ἐφ' ἐνὸς σοφᾶ ἐκάθητο ὁ Λὸς
καὶ ἡ σύζυγός του. Ὁ πρῶτος ἀνεγίνωσκεν, ἡ δὲ
Κλάρα ἔρραπτε. Πλησίον αὐτῶν ἔπαιζε τὸ νεώ-
τερον αὐτῶν τέκνον, μόλις μονοετής.

Ὁ πρόεδρος οὐδὲ λέξιν ἡδυνήθη ν' ἀρθρώσῃ
στεναγμὸς ἀνακουφίσεως ἐξῆλθε τοῦ στήθους αὐ-
τοῦ καὶ κατέπεσεν ἐφ' ἐνὸς καθίσματος· εἶχε λι-
παυθῆσαι.

Μετὰ τινὰς στιγμὰς, ὅταν ἦνοιξε τοὺς ὀφθαλ-
μούς, οἱ σύζυγοι ἐγονυπέτησαν ἐνώπιόν του, τὸ
νεώτερον τῶν παιδιῶν ἐτάθη ἐπὶ τῶν γονάτων
του, τὰ δὲ ἄλλα μετὰ τοῦ κυνὸς συνεθλίβοντο περὶ
αὐτόν, καὶ οὕτω τὰ πάντα συνεχωρήθησαν καὶ
ἐλησμονήθησαν. Ἀπὸ τῆς ἐπιούσης ὁ πρόεδρος
Βρέγελ συγκατάφυκτος μετὰ τῶν τέκνων αὐτοῦ.

(Κατὰ τὰ γαλλικόν.)

B.

ΠΕΡΙ ΠΕΝΘΟΥΣ

Z.

Περὶ πένθους ἐκ ταῖς λευκαῖς φυλαῖς.

Αἱ πλεῖσται τῶν ἐν τοῖς πένθεσι συνηθειῶν,
ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο μνεία, ὑπῆρχον ἢ ὑπάρχουσιν
ἀκόμη καὶ παρὰ ταῖς Ἰνδοευρωπαϊκαῖς φυλαῖς.

Ἡ συνηθεῖα τοῦ καταλείπειν ἔρμαια ἢ παρα-
βάλλειν βορὰν εἰς τὰ θηρία τὰ πτώματα, ἥτοι
ἡ ἐκουσία ἐγκατάλειψις, ἦν ἐν χρήσει παρὰ
πολλοῖς λαοῖς τῆς ἀρχαιότητος. Ἐν Ὑρκανίχ,
κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κικέρωνος, ἔτρεφον
κύνας ἐπίτηδες, ὅπως τρώγωσι τοὺς νεκρούς. Οἱ
Βακτριανοὶ εἶχον κύνας ἐνταφιαστάς, ὅτινες κατε-
βιβρώσκον οὐ μόνον πτώματα, ἀλλὰ καὶ ζῶντας
τοὺς ἀπειρηκτότας διὰ γῆρας ἢ νόσον. Οἱ παρὰ
τὰς ὄχθας τοῦ Γάγγου οἰκοῦντες Ἰνδοὶ ῥίπτουσιν
εἰς τὸν ἱερὸν ποταμὸν τοὺς νεκρούς τῶν οἰκειῶν,
εὐρίσκοντας οὕτω τάφον ἐν τῇ γαστρὶ τῶν ἰχθύων.
Τῶν δὲ παλαιῶν Ἰνδῶν οἱ καλοῦμενοι Καλατίαι
κατήσθιον τοὺς γονεῖς αὐτῶν, καὶ τινες ἐρωτη-
θέντες ὑπὸ τοῦ Δαρείου ἀντὶ πόσων χρημάτων θὰ
ἐδέχοντο τελευτήσαντας τοὺς πατέρας νὰ κατα-
καίωσι πυρὶ, μέγα ἐπιβοήσαντες εἶπον αὐτῷ εὐ-
φημεῖν. Σήμερον ἀκόμη οἱ Παρσίς τῆς Βομβάης
παραβάλλουσι βορὰν εἰς τοὺς γῦπας τοὺς νεκρούς
τῶν οἰκειῶν, προσέχοντες ἐπιμελῶς πότερον τῶν
ὀφθαλμῶν θὰ φάγωσι τὰ ὀρεα πρώτων· διότι ἐκ
τούτου κρίνουσιν ἂν ἡ σκιά ἢ ἡ ψυχὴ τοῦ θανόντος
θὰ εἶνε εὐτυχὴς ἢ δυστυχὴς ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ.

Σχεδὸν πάντες οἱ σύγχρονοι Σημιταὶ θάπτουσι
τοὺς νεκρούς. Τοῦτο συνηθίζον καὶ οἱ ἀρχαῖοι
Πέρσαι, ὧν οἱ σημερινοὶ ἀπόγονοι μέχρις ὑπερ-
βολῆς σέβονται τοὺς τάφους, προθύμως ἐνίοτε

ἀποτίνοντες ὑπέρογκα λύτρα εἰς Τουρκομάνους ληστές πρὸς ἐξαγορὰν ὅλου ἡ μέρους τοῦ σώματος τῶν συγγενῶν, ὅπως δυνηθῶσι νὰ θάψωσι τὰ πολύτιμα λείψανα ἐν χώρῳ, μὴ βεβηλουμένῳ ὑπὸ τοῦ ποδὸς ἀπίστων.

Ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν οἱ Ἄριοι τῶν Βεδῶν ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς αὐτῶν εὐχόμενοι τῇ γῇ νὰ τηρῇ αὐτοὺς φιλοστόργως ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς. Νῦν δὲ ἐν τῇ Ἰνδικῇ, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Νεπώλης, τοὺς ἐπισήμους τῶν νεκρῶν κατακαίουσι πυρὶ. Ὅμως οὐ πρὸ πολλοῦ θρησκομανεῖς τινὲς μετέβαινον ἐπίτηδες εἰς Βεναρὰς καὶ νῦν τοκτονοῦντο πνιγόμενοι ἐκεῖ, ὅπως ἐξασφαλίσωσι τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν.

Γινώσκουμεν προσέτι, ὅτι οἱ παλαιοὶ Γερμανοὶ ἔκαιον συχνάκις τοὺς νεκροὺς αὐτῶν, ἡ δὲ προϊστορικὴ ἀρχαιολογία διδάσκει ἡμᾶς ὅτι οἱ ἡμέτεροὶ πρόγονοι τοῦ λιθίνου αἰῶνος, ἄλλοι μὲν ἔθαπτον ἡ ἐναπέθετον εἰς σπήλαια καὶ κολωνούς, ἄλλοι δὲ κατέκαιον πυρὶ τοὺς νεκρούς.

Αἱ φονικαὶ θυσίαι ἦσαν συνηθέσταται καὶ ταῖς λευκαῖς φυλαῖς ὡς καὶ ταῖς ἄλλαις. Καίτοι οὐδεμία γίνεται μνεία περὶ ἀνθρωπίνων θυσιῶν ἐν τοῖς νόμοις τοῦ Μανού, ὅμως ἡ συνήθεια τῆς καύσεως τῶν χερῶν ἐπὶ τῆς πυρᾶς τοῦ συζύγου κατέστη γενικωτάτη ἐν τῇ βραχμνικῇ τάξει καὶ διετηρήθη μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Πάντες δὲ σχεδὸν οἱ λαοὶ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, Πέρσαι, Ἕλληνες, Ῥωμαῖοι κλπ. συνειθίζον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον νὰ θύωσιν ἀνθρώπους ἐν ταῖς κηδείαις. Οἱ δὲ Γερμανοὶ συγκατέκαιον μετὰ τοῦ νεκροῦ τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὅπλα τῶν, εἰς δὲ τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας αὐτῶν θνήσκοντας ἐφρόντιζον νὰ παρέχωσι τὴν προσήκουσαν ἀκολουθίαν ἐπισφάζοντες εἰς τοὺς τάφους τῶν αἰχμαλώτους.

Τὰ τοιαῦτα αἰμοχαρῆ ἔθιμα εἰσὶ πάγκοινα καθ' ἅπασαν τὴν γῆν. Οἱ αὐτοὶ παραλογισμοὶ καὶ αἱ αὐταὶ ὠμότητες ἀπαντῶσι σχεδὸν ἐν πάσαις ταῖς φυλαῖς, ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Γερμανῶν μέχρι τῶν κατοίκων τῆς Δαχομένης οἵτινες μὴ ἀρκοῦμενοι εἰς τὰς ἐκατοστῦας τῶν σφαζομένων γυναικῶν, εὐνούχων, αἰοδῶν, στρατιωτῶν κλπ. κατὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῶν, ἐξαποστέλλουσι περιοδικῶς εἰς τὴν ἀόρατον Δαχομένην νέους θεράποντας, ὅπως κομίσωσι μηνύματα εἰς τὸν νεκρὸν βασιλέα. Καὶ τοῦτο πράττουσιν εὐσυνειδήτως πρὸς ἔνδειξιν τῆς νίκης στοργῆς τοῦ διαδόχου πρὸς τὸν θανόντα πατέρα.

Ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἐπίστευον εἰλικρινῶς, ἀπαραλλάκτως ὡς πολλοὶ τῶν σημερινῶν ἀγρίων, ὅτι αἱ σκιαὶ τῶν νεκρῶν ἐποιοῦντο πράγματι χρῆσιν τῶν ὑπὸ τῶν ἐπιζώντων προσφερομένων αὐτοῖς δώρων καὶ τροφῶν. Παρὰ τῷ Λουκιανῷ εἰς διηγεῖται ὅτι ἡ θανούσα σύζυγος αὐτοῦ ἐπανελθούσα ἤτησεν ἐπὶ χρυσὸν σανδάλιον, ὅπερ ἐκεῖνος εἶχε λησμονήσῃ

νὰ συγκατακαύσῃ ἐπὶ τῆς πυρᾶς μετὰ τοῦ σώματος καὶ τῶν κοσμημάτων αὐτῆς. Πολλάκις δ' οἱ τε Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες, ὡς τύσοι ἄλλοι λαοί, ὑπελάμβανον τὰ πνεύματα τῶν θανόντων κακοποιὰ καὶ ἐπιφοβα. Ἰδίως τοιαῦτα ἐθεωροῦντο τὰ τῶν μὴ τυχόντων ταφῆς ἢ τῶν βιαίως θανατωθέντων. Τὰ δόγματα τοῦ Ἐπικούρου ἀπῆλλαξαν εὐτυχῶς τοὺς συνεωτέρους τῶν ἀρχαίων τοιούτων χιμαιρικῶν βασάνων. Ῥωμαῖκαί τινες ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαὶ παρρησίᾳ κηρύττουσιν, ὅτι ὁ θάνατός ἐστι τὸ πέρας τῶν πάντων, ἡ αἰωνία ἀνάπαυσις. Ἀλλὰ τὰ δόγματα ταῦτα, ὄντα ὑπὲρ τὸ δέον λογικά, ἐπρέσβευον οἱ ὀλίγιστοι, τὸ δὲ πολὺ πλῆθος ἐξηκολοῦθει μεριμνῶν περὶ Χάρωνος καὶ τοῦ ἐν Ἄδου, προλειπόμενον οὕτω τὴν ὁδὸν τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅστις ἐκορύφωσε τοὺς φόβους τῶν μετὰ θάνατον κολάσεων.

***Π.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Περὶ τῶν πυρκαϊῶν τοῦ ἔτους 1884 ὁ ἐν Χαγερνάου Γιλαρδὼν ἐδημοσίευσεν τὰς ἐξῆς πληροφορίας· Τῇ 20 Ἰανουαρίου κατεκᾶν ἐν Λονδίῳ τὸ μικρὸν θέατρον Λούσβη· τῇ 16 Ἀπριλίου τὸ μέγα θέατρον ἐν Ταρασκῶν τῆς νοτίου Γαλλίας ἐνεκα ἐκχύσεως φωταερίου· τῇ 21 Ἀπριλίου ἐπυρπολήθη καὶ κατέπεσεν ὁ ἵππόδρομος ἐν Βουκουρεστίῳ· τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ κατεστράτη τελείως τὸ ἐν Κλεδελάνδῃ τῆς βορείου Ἀμερικῆς θέατρον ἐνεκα σφοδρῶτάτης φωταερίου ἐκχύσεως, παρὰ πᾶσαν τὴν πρόχειρον ἐπικουρίαν ἐπιστήμης καὶ τέχνης· τῇ 16 Μαΐου ἐκᾶν τὸ ἀστικὸν θέατρον Βιέννης· τῇ 15 Ἰουνίου ἀπετεφρώθη ἡ ἱματιοθήκη τοῦ μεγάλου θεάτρου ἐν Βαρσοβίᾳ· τῇ 20 Ἰουνίου ἐν τινὶ προαστείῳ τοῦ Λονδίνου κατέπεσε τὸ μέγα νηκτοτροφεῖον (aquarium)· τῇ 29 Ἰουνίου ἐκᾶν τὸ βασιλικὸν θέατρον Ἐδιμβούργου· τῇ 6 Αὐγούστου τὸ θερινὸν θέατρον ἐν Τόμσκη τῆς Σιβιρίας· τῇ 16 Σεπτεμβρίου κατέπεσε τὸ μετασκήνιον τοῦ θεάτρου ἐν Καχὸρ τῆς νοτίου Γαλλίας· τῇ 19 Ὀκτωβρίου ἐκᾶν τὸ γερμανικὸν θέατρον ἐν Μόσχᾳ· τῇ 16 Νοεμβρίου ἀπετεφρώθη ἐν Σμύρῃ ἡ «Εὐτέρπη»· τῇ 20 Νοεμβρίου ἐν Σουβαμπώνῃ ἀπὸ πρῶτας ἕως ἐσπέρας κατεκᾶν τὸ μικρὸν καὶ τὸ ἐχόμενον μέγα θέατρον, κτισθὲν ἀπὸ τοῦ 1766. Τῇ 23 Νοεμβρίου ἐν ἐνὶ τετάρτῳ τῆς ὥρας μετεποιήθη εἰς θάλασσαν φλογὼν τὸ ἐν Στεττίνῳ θέατρον «Θάλεια».

Μεταξὺ δύο γερόντων·

— Δὲν 'ξέρω, κύρ Γιάννη, τί κατалаβαίνομαι μὲ τὸ ταμπάκο. Εἶνε ἕνα μάταιο ἔξοδο.

— Μὰ νὰ σου' πῶ... Δίνει κανεὶς τόσους παράδες!

— Τὸν κόβομε;

— Τὸν κόβομε.

— Ναί, ἀλλὰ ὅποιος 'δῇ τὸν ἄλλον νὰ πίνη, νὰ πληρῶνῃ μιὰ δραχμὴ.

— Καὶ τί θὰ τὴν κάνωμε τῇ δραχμῇ;

— Τὴν παίρνωμε 'λίγο ταμπάκο.